

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Дерев'янко Наталія

докторка філософії в галузі права, доцентка, завідувачка кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін, Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука м. Рівне, Україна

Ідея Штучного інтелекту первинне теоретичне обґрунтування здобула ще у п'ятдесяті роки ХХ сторіччя. Практична її реалізація стала можливою у минулі десятиліття авдяки надзвичайним можливостям комп'ютерних технологій. Зокрема, глобальної слави технологія генеративного Штучного інтелекту набула з появою Chat GPT (і паралельно з ним таких альтернативних інструментів, як-от Bard, ChatSonic, Gemini, Anthropic та інші). Нині до потенційних переваг Штучного інтелекту відносять те, що він може сприяти економічному зростанню, продуктивності й інноваціям. Штучний інтелект може автоматизувати повторювані завдання, оптимізувати виробничі (управлінські) процеси та здобувати інформацію на підставі опрацювання величезних обсягів даних.

Втім, треба визнати, що ставлення до Штучного інтелекту доволі полярне – від захоплення щодо нових можливостей і перспектив до критичного – через ризики для розвитку власне людського інтелекту. Концептуально погоджуючись, що технологія генеративного Штучного інтелекту у феноменальному плані є даність, яку не можливо (і не варто) ігнорувати, вважаємо за необхідне наголосити на деяких правових проблемних аспектах застосування вказаної технології.

Передусім наголосимо, що існують певні проблеми у площині авторського права. Очевидно, що така ситуація пов'язана з тим, що в Україні поки що немає комплексного регулювання питання Штучного інтелекту, але є так зване секторальне регулювання ШІ, а також Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні, укладена Міністерством цифрової трансформації України. При цьому, представники експертного комітету з питань розвитку сфери штучного інтелекту вказаного Міністерства наголошують на тому, що нібито Штучний інтелект з'явився у Законі України «Про авторське право і суміжні права» від 2022 року, де він фігурує як система, яка може створювати неоригінальні об'єкти, створені комп'ютерною програмою.

Наголосимо, що у вказаному Законі дійсно унормоване питання права особливого роду на неоригінальні об'єкти, згенеровані

комп'ютерною програмою. Зокрема, «неоригінальним об'єктом, згенерованим комп'ютерною програмою, є об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта» (ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [1]. Втім, Закон не надає відповіді на питання, чи є авторськими твори (наприклад наукові тексти), створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій (передусім, генеративного Штучного інтелекту).

Крім того, якщо зважити на визначення понять «автор» і «твір», які містить вказаний Закон, то текст створений за допомогою технології генеративного Штучного інтелекту не відповідає наведеним правовим визначенням. І хоч чітких критеріїв визначення оригінальності твору чинним законодавством теж не встановлено, втім, як прийнято вважати (і це є основою вирішення судових спорів), аби твір було визнано оригінальним, у ньому має бути певний рівень новизни й результату інтелектуальної діяльності саме автора. Отже є цілий спектр питань у дискурсі права інтелектуальної власності, на які має дати відповідь законодавець. Слово законодавця важливе і тому, що в експертному середовищі нині позначено такий тренд, як зростання кількості робіт, у яких автори з міркувань доброчесності визнаватимуть використання Штучного інтелекту. Проте і тут є певні правові питання.

Зокрема, на отриманий запит Штучний інтелект може відповісти текстом (або його частиною), що має захист авторського права. Отже використання такого тексту без належного дозволу є порушенням авторського права іншої особи. Означена проблема дискутується у експертному середовищі і як спосіб правомірного використання об'єктів захищених авторським правом пропонується аналізувати твори (тексти) генеративного Штучного інтелекту, щоб зазначити автора цитати і не порушувати авторське право іншої особи. Між тим, парадокс полягає у тому, що той, хто звертається до генеративного Штучного інтелекту саме і прагне зняти з себе необхідність і працю щодо опрацювання наукових матеріалів, підбору цитати-аргументів до своїх міркувань, а також самостійного укладання опису літератури.

Свою чергою, відсутність посилань і визнання внеску інших авторів у науковій роботі вважаючи на п. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту» є свідченням академічної недоброчесності, а використання (беззастережне і, навіть обумовленого) Штучного інтелекту при написанні наукової роботи можна трактувати як: 1) академічний плагіат (оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження); 2) фальсифікація (свідома модифікація вже наявних даних, що стосуються наукових досліджень); 3) обман

(надання завідомо неправдивої інформації щодо власної наукової діяльності).

Наразі, спостерігаємо прагнення певним чином унормувати вказану ситуацію на рівні академічної спільноти, зокрема закладів вищої освіти. Як приклади можна навести такі документи, як-от чинний документ «Загальні політики використання штучного інтелекту в навчанні, викладанні й дослідженнях у Херсонському державному університеті (2023 р.)» або «Політика використання штучного інтелекту для академічної діяльності в Київському політехнічному інституті імені Ігоря Сікорського (2023 р.)». У згаданих документах порушуються як питання доброчесності, так і авторського права, що пов'язані із генерацією Штучним інтелектом тексту, а саме: 1) оманлива правдоподібність (згенеровані ШІ тексти можуть виглядати правдоподібно, але містити критичні помилки, не бути фактично точним або може створювати фальшиві цитати та посилання); 2) обмеженість (дані, на яких навчаються моделі ШІ, можуть бути не актуальними або застарілими); 3) аморальність (системи ШІ не знають, що створювати образливий, неточний або оманливий контент неправильно); 4) порушення авторських прав (ШІ використовує слова та ідеї людських авторів, не посилаючись на них, що може розглядатися як плагіат, а також як порушення авторських).

У підсумку зауважимо, що в означеній предметній сфері є чимало проблем, що потребують теоретичного осмислення й практичного (законодавчого) вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX (зі змінами та доповненнями). *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n461> (дата звернення: 28.09.2024).
2. Павлюк І. Використання ШІ в рекламних матеріалах: оптимізація бізнес-процесів чи їх ускладнення? *Юридична газета*. 18.04.2023. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vikoristannya-shi-v-reklamnih-materialah-optimizaciya-biznesprocesiv-chi-yih-uskladnennya.html> (дата звернення: 28.09.2024).
3. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII (зі змінами та доповненнями). *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n613> (дата звернення: 28.09.2024).